

İsmail Zühdi Efendi Ekolü

Ordu'ya bağlı Ünye kazasında dünyaya geldi. Doğum tarihi belli değildir. Genç yaşta, takriben 1750 yıllarında babası Mehmed Kaptan tarafından İstanbul'a getirildi. İlim tahsili yanında, Ahmed Hıfzi Efendi'den sülüs ve nesih meşk etti. Bu arada Mehmed Emin isimli bir başka hattattan da istifade ederek icazetini ve "Zühdi" mahlasını aldı. İcazeti zamanımıza kadar gelmediğinden hangi tarihte icazet aldığı bilinmemektedir. Kendisinden önce yaşamış ve aynı ismi taşıyan hattat İsmail Zühdi (ö. 1144/1731)'den ayırt etmek için "Yeni", "ikinci" ve Zühdi-i Sani olarak da anılmıştır.

Sultan III. Mustafa devrinde Enderun-ı Hümayun'a yazı hocası oldu, vefatına kadar bu görevde kaldı. Kırk Mushaf, birçok hilye-i saadet, murakkaa, kıt'a ve levha yazdı. Bugün, müze ve özel koleksiyonlarındaki eserlerinden başka, Eyüp Defterdar'da Şah Sultan Türbesi'ndeki celi yazılar, Ortaköy sırtlarında talebesinden Şanizade Ataullah Efendi'nin yaptırdığı çeşmenin h. 1198/1784 tarihli celi kitabesi ile Fatih Nişancı Camii haziresinde h.1219/1804 tarihli Hatice Hanım mezartaşı kitabesi, İsmail Zühdi'nin önemli eserlerindendir.

1 Şevval 1221/12 Aralık 1806 tarihinde vefat eden İsmail Zühdi, Edirnekapi mezarlığına defnedildi. Kabir kitabesi, talebesi ve kardeşi Mustafa Rakım (1758-1826) tarafından nazmedilip yazıldı. Kabri hat meraklılarıncı hala ziyaret edilmektedir.

Celi'de eski tarza bağlı olan İsmail Zühdi Efendi, sülüs ve nesih yazılarında, Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman'dan sonra harf ve kelimelere zarif bir görünüş kazandırmıştır. Sülüs ve nesih yazılarında Hafız Osman yolunu en güzel şekilde, İsmail Zühdi geliştirmiştir.

Hat sanatı tarihinde İsmail Zühdi Efendi'nin önemi, özellikle sülüs ve nesih yazıda, Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman'dan sonra bir atılım gerçekleştirmiş olmasıdır. Kendisinden evvel yaşamış bu iki hattatın eserleri üzerinde uzun süre çalışıp tetkiklerde bulunduktan sonra, beğendiği harf ve kelimeleri seçerek, kendi üslubunu ortaya koymuştur. Fakat sülüs ve nesih yazıda üslubu Hafız Osman'a daha yakındır. Elinden tashihsiz harf çıkarmadaki mahareti onu, hattatlar arasında öne çıkaran bir diğer özelliği olmuştur. İsmail Zühdi Efendi yazıdaki üslubuyla kendinden sonra gelen hattatları derinden etkilemiştir.

Vakit bulduğunda mesire yerlerine giden İsmail Zühdi Efendi, buralarda boş durmamış ve yazdığı kıtaların altına, mekanın adını da kaydetmiştir. Veliefendi Çayırı, Sadabad, Yedikule Bostanı ve Çeşme Meydanı gibi mahallelerin isimlerini belirttiği yazıları bulunmaktadır. Kuş formu şeklinde besmele istifi, yaşadığı devre göre yenilik sayılabilecek terkip ve tertip yazısıdır.

İsmail Zühdi Efendi'nin yazmış olduğu sülüs nesih bir murakkaa, yıllar sonra 1310 yılı Ramazan'ında Mehmed Sami Efendi'nin eline geçmiştir. Murakkaa üzerinde çalışan Sami Efendi, celi sülüste yeni bir döneme girmiştir.

Enderundaki yazı hocalığı dolayısıyla imzalarında "Katib-i Saray-ı Sultani", "Hace-i Enderun-i Hümayun" sıfatlarını kullanmıştır. 1 Şevval 1221/12 Aralık 1806 tarihinde vefat eden İsmail Zühdi Efendi, Edirnekapı kabristanına defnedilmiştir. Celi sülüs baş taşı ile celi talik ayak taşı kardeşi hattat Mustafa Rakım Efendi tarafından yazılmıştır. Manzum yaktaşı yine kardeşi tarafından nazmedilmiştir.

İsmail Zühdi ile alakalı olarak, merhum Necmeddin Okyay ve merhum Macid Ayrıl birlikte, M. Uğur Derman Bey'e şu tespitte bulunmuşlardır; "Tashihsiz olarak elinden güzel harf çıkartmakta, İsmail Zühdi Efendi'nin geçmiş üstatlar içinde benzeri gelmemiştir."

Bilinen en meşhur talebesi aynı zamanda kardeşi olan Mustafa Rakım Efendi'dir.